

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РОЖЕНКО ОЛЕКСАНДРА ВІКТОРІВНА

УДК 65.014.1:061.5(043.3/.5)

**УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ НА ОСНОВІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному політехнічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Фролова Лариса Володимирівна,
Одеський національний політехнічний університет,
завідувач кафедри підприємництва і торгівлі.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Ляшенко Олександра Миколаївна,
Національний інститут стратегічних досліджень,
учений секретар;

кандидат економічних наук
Кочевой Максим Миколайович,
Одеський національний економічний університет,
старший викладач кафедри міжнародних економічних
відносин.

Захист дисертації відбудеться «27» лютого 2017 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.052.10 в Одеському національному політехнічному університеті за адресою: 65044, м. Одеса, проспект Шевченка, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеського національного політехнічного університету за адресою: 65044, м. Одеса, проспект Шевченка, 1.

Автореферат розісланий «26» січня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.Б. Свінарьова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В процесі євроінтеграційного розвитку економіки України, в якому господарювання на більшості вітчизняних підприємствах необхідно привести у відповідність до стандартів ЄС, національні суб'єкти підприємництва опинилися неконкурентоздатними. Враховуючи складне геополітичне становище країни та низьку технологічну розвиненість суспільного виробництва, національна економіка взагалі та українські підприємства, зокрема, мають низький рівень інвестиційної привабливості. Тому основним завданням підприємств виступають зупинка негативних тенденцій господарювання, збереження існуючого рівня ефективності та в надскладних умовах нарощування та використання потенціалу функціонування підприємства.

Лише підприємство, яке здатне чинити опір загрозам, адаптуватися до постійно обновлюваних умов господарської діяльності та забезпечувати зростання якісних і кількісних результативних показників здатне економічно забезпечити себе, стійко формувати та реалізовувати конкурентні переваги та ефективно використовувати можливості досягнення своєї головної мети. Ключовий елемент, що сприяє поступовому досягненню підприємством своїх цілей, як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективах, з огляду на динамічність середовища господарювання, як природньої характеристики сучасної моделі економіки України, та труднощі ведення бізнесу у зв'язку з її виключною роллю в здійсненні міжнародної економічної інтеграції, є управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки.

Теоретичні та практичні аспекти управління підприємством, яке забезпечує його економічну безпеку, розкрито в багатьох наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених. Так, фундаментальними основами дослідження виступають наукові розробки О.В.Ареф'євої, В.Л. Безбожного, Н.Д. Белоус, О.Р. Бойкевича, Т.Г. Васильціва, В.Ф. Гапоненка, А.Л. Беспалка, А.С. Власкова, О.А. Грунина, Г.Є. Дем'яненко, С.Б. Довбні, О.Ф. Долженкова, М.М. Єрмошенка, В.І. Забродського, В.І. Захарченка, О.І. Іляш, С.М. Іляшенка, Е.В. Камишникової, С.В. Капітули, Д.В. Ковальова, Г.В. Козаченко, О.М. Ляшенко, М.О. Кокнаєвої, Л.О. Корчевської, М.М. Кочевого, Ю.Г. Лисенка, М.М. Меркулова, В.І. Мунтіяна, Є.О. Олейникова, В.Л. Ортинського, І.С. Керницького, З.Б. Живко, І.Л. Плетнікової, Н.О. Подлужної, Н.В. Прус, С.В. Філіппової, Л.В. Фролової, О.В. Черевка. Разом з тим, не зменшуючи значення здійснених досліджень у заданому напрямку, варто відзначити, що питання управління підприємством щодо забезпечення його економічної безпеки й досі залишається недостатньо висвітленим і потребує теоретико-методологічного та практичного вирішення. Значної уваги також вимагає розробка методичного інструментарію, механізмів оцінки та забезпечення економічної безпеки підприємства, що виступають базисом управління підприємством та генерування рекомендацій щодо подальшого напрямку розвитку діяльності підприємства.

Актуальність зазначеного питання, його недостатнє опрацювання, важливе теоретичне й практичне значення для підвищення ефективності діяльності підприємства обумовили вибір теми дисертації, її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності до планів науково-дослідних робіт Донецького національного університету економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського у період 2012-2015 рр. в межах держбюджетних тем: «Інноваційні механізми економічного управління підприємством» (номер державної реєстрації 0114U000559, 2014-2015 рр.), де автором досліджено еволюцію підходів до визначення економічної безпеки підприємства, здійснено моделювання забезпечення економічної безпеки торговельних підприємств; «Соціально-економічні аспекти розвитку економіки підприємства» (номер державної реєстрації 0113U000623, 2013-2015 рр.), де автором здійснено оцінку сучасних тенденцій розвитку торговельних підприємств, розроблено стратегічний набір управління економічною безпекою підприємства; госпдоговірних тем: «Розробка методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління фінансово-економічною діяльністю підприємства» (№ 733/2012, 2012 р.), де автором розроблено концептуальні положення управління економічною безпекою підприємства; «Науково-методичні рекомендації щодо обґрунтування ефективності інноваційної діяльності підприємства» (№ 803/2013, 2013 р.), де автором обґрунтовано систему показників оцінки економічної безпеки підприємства; «Розробка методичних рекомендацій щодо обґрунтування механізмів розвитку підприємства» (№ 823/2013, 2013 р.), де автором запропоновано методику оцінки рівня економічної безпеки підприємства; «Розробка методичних рекомендацій щодо використання інноваційних інструментів оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства» (№ 867/2014, 2014 р.), де автором розроблено систему заходів забезпечення економічної безпеки підприємства. Дисертант приймав участь в НДР як співвиконавець (довідка № 03.02-43/11 від 19.12.2016 р.).

Методика визначення стану рівноваги торговельних підприємств, у т.ч. торговельних домів промислових підприємств, як необхідної умови забезпечення їх економічної безпеки розроблена автором в межах держбюджетної теми Одеського національного політехнічного університету «Методологія та управлінський інструментарій забезпечення економічно-безпечного інноваційного розвитку підприємств промислового сектора на основі інтеграції освіти, науки та виробництва» (номер державної реєстрації 0115U000408, 2015-2017 рр.), довідка № 3164-2/82-06 від 27.12.2016 р.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка рекомендацій щодо управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення комплексу завдань:

– визначити місце економічної безпеки в управлінні підприємством, узагальнити теоретичні положення та розкрити її зміст як економічної категорії;

- побудувати систему локальних складових економічної безпеки підприємства, за якою сформувані показники оцінки рівня економічної безпеки підприємства;
- обґрунтувати концептуальний підхід до управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки;
- здійснити оцінку рівня економічної безпеки для торговельних підприємств;
- розробити стратегію управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки;
- провести оцінку невикористаних резервів зростання рівня економічної безпеки в управлінні підприємством;
- розробити методичне забезпечення формування системи заходів щодо управління підприємством з урахуванням забезпечення його економічної безпеки.

Об'єкт дослідження – процес управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та практичні аспекти управління підприємством щодо забезпечення його економічної безпеки.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження у якості теоретичної та методичної бази використані *загальнонаукові і спеціальні методи*: діалектичний метод наукового пізнання – для визначення місця економічної безпеки в управлінні підприємством, узагальнення теоретичних положень та розкриття її змісту як економічної категорії; метод декомпозиції – для побудови системи локальних складових економічної безпеки підприємства; методи причинно-наслідкового аналізу – для формування системи показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства; аксіоматичний метод – для обґрунтування концептуального підходу до управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки; методи аналізу й синтезу, експертних оцінок, анкетування – для здійснення оцінки рівня економічної безпеки торговельних підприємств; методи порівняльного аналізу – для оцінки невикористаних резервів зростання рівня економічної безпеки підприємства; економіко-математичні методи – для розробки стратегії управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки; метод побудови 3D бізнес-моделі – для розробки методичного забезпечення формування системи заходів щодо управління підприємством з урахуванням забезпечення його економічної безпеки. Для автоматизації розрахунків та візуалізації даних використано програмні пакети «Microsoft Excel», демо-версії «StatSoft Statistica», «SPSS Statistics», «Solid Works».

Інформаційно-фактологічною базою дисертаційної роботи слугували праці вітчизняних та закордонних фахівців у галузі управління підприємством на засадах забезпечення його економічної безпеки; спеціалізовані періодичні видання; дані Державної служби статистики України, Головних управлінь статистики областей країни, асоціацій та аналітичних компаній; фінансова звітність підприємств; результати опитування експертів підприємств на території

України; опрацьовані й узагальнені особисто автором первинні матеріали економіко-аналітичних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних положень та розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки.

Найбільш значні наукові результати, що виносяться на захист: *удосконалено:*

– *науково-методичний підхід до визначення інтегрального показника ефективності управління економічною безпекою підприємства, який полягає у поступовому розрахунку за першим, другим і третім рівнями локальних складових економічної безпеки підприємства, що дозволило сформувати уніфіковану, об'єктивну та комплексну модель оцінки рівня економічної безпеки підприємства та слугує орієнтиром при стратегічному управлінні ним;*

– *науково-методичний підхід до визначення стратегії управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки, який передбачає формування цілісного ланцюжка типів стратегій: виживання, існування, обмеженого зростання, зростання, з подальшою ідентифікацією її стратегічних альтернатив та методичний інструментарій вибору стратегії управління підприємством, що базується на результатах оцінки ефективності управління економічною безпекою підприємства та тенденцій її зміни, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на комплексності, багатовекторності поняття економічної безпеки підприємства та процесу управління підприємством;*

– *методичний підхід до систематизації резервів зростання рівня економічної безпеки підприємства в залежності від їх розміру та стану рівноваги підприємства в поточному, тактичному, середньостроковому та довгостроковому періодах, які, з урахуванням оцінки впливу факторів макросередовища, дозволили сформувати 3D бізнес-модель та впливають на формування ієрархії заходів щодо управління підприємством з урахуванням забезпечення його економічної безпеки, що, на відміну від існуючих, охоплює фактор часу, всі рівні управління і систему економічної безпеки підприємства;*

дістало подальшого розвитку:

– *понятійно-категоріальний апарат економічного управління в частині визначення місця економічної безпеки в управлінні підприємством як його обов'язкового елемента і уточнення поняття «економічна безпека підприємства», що дозволяє враховувати її властивості за інтеграційним підходом;*

– *концептуальний підхід до управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки, який на відміну від існуючих, ґрунтується на послідовному взаємозв'язку теоретичної, методичної та практичної компонент комплексної діагностики та дозволяє ідентифікувати стратегію управління підприємством щодо забезпечення його економічної безпеки та адекватні заходи її реалізації з урахуванням стану і можливостей підприємства в динамічних умовах господарювання;*

– *науково-методичний підхід до систематизації локальних складових економічної безпеки шляхом декомпозиції та побудови їх тривірневої ієрархії, яка*

є основою формування системи показників, згрупованих за ознаками: структури, динаміки, співвідношення та ефективності, і, яка на відміну від існуючих, виключає взаємозамінність показників, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між наявними ресурсами і цілями підприємства;

– *науково-методичний підхід ефективності управління підприємством шляхом моделювання оптимального рівня його економічної безпеки*, який, на відміну від існуючих, побудований на основі трирівневої ієрархії локальних складових економічної безпеки, за результатами якого визначено невикористані резерви зростання економічної безпеки підприємства за кожною локальною складовою та в цілому по підприємству.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні та методичні положення, висновки й рекомендації дисертаційної роботи доведені до рівня конкретних методичних розробок і практичних рекомендацій щодо управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки. Розроблені методичні рекомендації з управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки впроваджено в практику ТОВ «Наш Бізнес» (довідка про впровадження № 72 від 04.04.2016 р.), ТОВ «Аскольд» (довідка про впровадження № 27 від 14.04.2016 р.); ТОВ «Восход-11» (довідка про впровадження № 113 від 18.05.2016 р.); ТОВ «МетКомІнвест» (довідка про впровадження № 15 від 27.05.2016 р.); ПП «ДизайнСервис» (довідка про впровадження № 48 від 16.06.2016 р.)

Результати дисертації використано в навчальному процесі Донецького національного університету економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського МОН України при підготовці навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Управління економічною безпекою підприємства», «Формування бізнес-моделі підприємства», «Соціально-економічна безпека» (довідка № 457 від 06.06.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій розроблено і науково обґрунтовано теоретико-методичні засади управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки. Наукові положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що виносяться на захист, здобуті дисертантом особисто. З наукових праць, що опубліковані у співавторстві, у роботі використані лише авторські розробки.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи доповідалися, обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських, регіональних міжвузівських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, серед яких: Всеукраїнська науково-теоретична інтернет-конференція «Філософія, економіка, європейський погляд» (м. Донецьк, 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Перспективні наукові дослідження» (Болгарія, м. Софія, 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Наука і технології: крок у майбутнє» (Чехія, м. Прага, 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Наукова думка інформаційного століття» (Польща, м. Перемишль, 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Новітні наукові досягнення» (Болгарія,

м. Софія, 2012 р.); III Міжнародна інтернет-конференція «Інформаційні системи та технології управління» (м. Донецьк, 2012 р.); Регіональний семінар-практикум студентів, аспірантів та молодих вчених «Стратегії мовної освіти упродовж життя» (м. Донецьк, 2012 р.); II Міжнародна інтернет-конференція «Економіка та управління в умовах глобалізації» (м. Донецьк, 2013 р.); III Міжнародна інтернет-конференція «Економіка та управління в умовах глобалізації» (м. Донецьк, 2014 р.); VI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми ринку та розвитку регіонів України в XXI столітті» (м. Одеса, 2015 р.); V науково-практична Інтернет-конференція «Економіка та управління в умовах глобалізації» (м. Кривий Ріг, 2016 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 20 наукових праць, з них: 2 монографії, 8 статей у фахових виданнях України (6 з яких включено до міжнародних наукометричних баз), 10 – доповідей і тез доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій – 46,4 д.а., з яких 7,42 д.а. належать особисто автору.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і висновків, списку використаних джерел з 192 найменувань – на 21 сторінці, 7 додатків – на 56 сторінках. Повний обсяг дисертації – 241 сторінка, з них 161 сторінка основного тексту. Дисертація містить 48 рисунків, 26 таблиць, з яких 3 займають повні сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність теми дисертаційної роботи, визначено зв'язок з науковими темами, мету, задачі, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукову новизну та практичне значення результатів.

У першому розділі дисертаційної роботи – **«Теоретичні основи управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки»** – наведено результати дослідження місця економічної безпеки в управлінні підприємством, сутності поняття «економічна безпека підприємства»; складові економічної безпеки підприємства; обґрунтовано концептуальний підхід до управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки.

У перебігу дослідження визначено, що економічна безпека є обов'язковим елементом механізму управління підприємством, керуючий фактор прийняття управлінських рішень та умова досягнення цілей (рис. 1). Проведене дослідження економічної безпеки в управлінні підприємством та сутності цього поняття показало, що існуючим підходам не вистачає певних переваг іншого. Тому пропонується економічну безпеку підприємства розглядати з точки зору інтеграційного підходу. За даним підходом, всю різноманітність визначень дефініції «економічна безпека підприємства» згруповано за такими взаємно обумовленими та логічно послідовними концепціями: захисту, стабілізації та розвитку. Концепція захисту передбачає протистояння загрозам та забезпечення безперервності операційної діяльності підприємства при зупинці темпів змін її

обсягів та ефективності, що постійно знижуються; концепція стабілізації окреслює досягнення беззбитковості діяльності підприємства шляхом більш активного господарювання та адаптації; при концепції розвитку визначається зростання темпів обсягів та (або) ефективності діяльності підприємства.

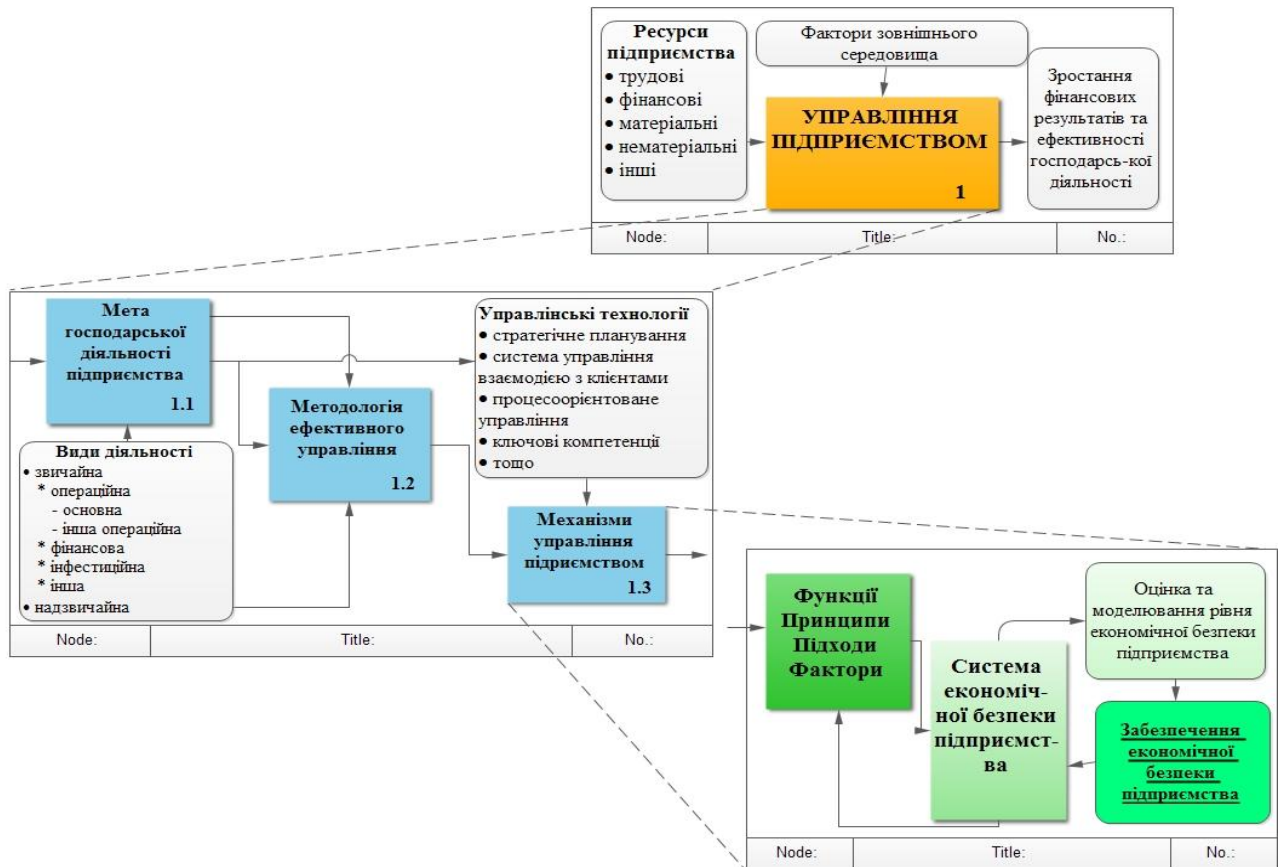

Рисунок 1 – Місце забезпечення економічної безпеки в системі управління підприємством

За інтеграційним підходом економічна безпека підприємства (ЕБП) визначається як стійкий стан рівноваги підприємства, за яким підприємство здатне зберігати та збільшувати свій певний бажаний стан як завгодно довго в умовах динамічного середовища господарювання та повертатися до цього стану після виходу з нього під впливом збурень за допомогою ефективного механізму управління підприємством, який забезпечує досягнення найвищих фінансових результатів при найефективнішому використанні ресурсів.

Побудовано систему локальних складових економічної безпеки підприємства, а їх декомпозиція зроблена в дві основні сукупності: безпеку ресурсів та безпеку функціонування, кожену з яких деталізовано в локальних складових другого і третього рівнів. Така побудова системи економічної безпеки підприємства дозволяє формувати механізми оцінки та подальшого забезпечення економічної безпеки підприємства.

Запропоновано концептуальний підхід до управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки (рис. 2), спрямований на розробку

ефективних рішень, на основі якого можливим є формування цілісного бачення взаємозв'язку теоретичного, науково-методичного, практичного базисів. Запропонований концептуальний підхід до управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки дає змогу виробляти ефективні механізми поточного та стратегічного управління підприємством, виявляти загрози й можливості, їх нейтралізувати та використовувати, що забезпечить рівноважне функціонування підприємств у стратегічній перспективі.

Рисунок 2 – Концептуальний підхід до управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки

У другому розділі роботи – «Стан економічної безпеки торговельних підприємств в умовах сучасного стану економіки України» – проведено кількісний та якісний аналіз соціально-економічних тенденцій розвитку торгівлі в Україні; сформовано систему показників оцінки рівня економічної безпеки

підприємства; здійснено оцінку рівня економічної безпеки торговельних підприємств.

Сформовано систему показників оцінки ефективності управління економічною безпекою підприємства. В результаті узагальнення та критичного аналізу існуючих наукових підходів, у роботі аргументовано доцільність вибору показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства, що здійснено шляхом групування показників-індикаторів (стимуляторів та номінаторів) за ознаками обсягу, структури, динаміки, співвідношення та ефективності за кожною локальною складовою другого рівня.

Науково-методичний підхід оцінки економічної безпеки торговельних підприємств наведений в структурно-логічній схемі (рис. 3), де представлений алгоритм оцінки економічної безпеки підприємства за окремими етапами.

Рисунок 3 – Методичний підхід оцінки економічної безпеки торговельних підприємств

За запропонованою методикою на першому етапі формується система стандартизованих показників на основі системи показників за кожною локальною складовою економічної безпеки підприємства, в рамках якої показники згруповані за ознаками: обсягу, структури, співвідношення, ефективності та динаміки. На другому етапі за кожною локальною складовою s по кожній з чотирьох груп показників k пропонується визначення інтегрального показника I_{sk} . На третьому етапі пропонується визначення інтегрального

показника за кожною локальною складовою другого рівня. На четвертому етапі визначаються інтегральні показники за складовими економічної безпеки підприємства першого рівня – безпеки ресурсів (*Ires*) і безпеки функціонування (*Iop*). П'ятий етап передбачає визначення інтегрального показника ефективності управління економічною безпекою торговельного підприємства.

Для практичної апробації даної моделі використано методичний інструментарій на кожному етапі оцінки економічної безпеки 16 торговельних підприємств міста Києва, Донецької та Дніпропетровської областей за кластерами F, G, H.

Аналіз динаміки інтегрального показника ефективності управління економічною безпекою торговельних підприємств (табл. 1) дозволяє визначити характер його змін та зробити такі висновки: на підприємствах, що досліджуються, спостерігаються тенденції суцільного зниження інтегрального показника економічної безпеки підприємства, що свідчить про те, що кількість підприємств з позитивною ефективністю управління менша від кількості підприємств з низькими результативними показниками.

Таблиця 1 – Узагальнене визначення зміни рівня економічної безпеки торговельних підприємств за локальними складовими

Локальні складові економічної безпеки підприємства	Кластер F			Кластер G			Кластер H		
	Інтегральний показник ЕБТП		Абсолютне відхилення, +/-	Інтегральний показник ЕБТП		Абсолютне відхилення, +/-	Інтегральний показник ЕБТП		Абсолютне відхилення, +/-
	2013 р.	2014 р.	Відносне відхилення, %	2013 р.	2014 р.	Відносне відхилення, %	2013 р.	2014 р.	Відносне відхилення, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Безпека трудових ресурсів	0,455	0,364	-0,091	0,508	0,298	-0,211	0,590	0,269	-0,321
<i>Характер змін</i>	зниження		79,965	зниження		58,553	зниження		45,598
Безпека фінансових ресурсів	0,503	0,484	-0,019	0,435	0,442	0,008	0,361	0,357	-0,005
<i>Характер змін</i>	зниження		96,292	стабільність		101,753	зниження		98,654
Безпека матеріальних ресурсів	0,348	0,249	-0,099	0,435	0,299	-0,137	0,333	0,249	-0,084
<i>Характер змін</i>	зниження		71,478	зниження		68,576	зниження		74,821
Безпека нематеріальних ресурсів	0,195	0,065	-0,130	0,412	0,164	-0,249	0,321	0,208	-0,113
<i>Характер змін</i>	зниження		33,377	зниження		39,653	зниження		64,796
Безпека ресурсів	0,316	0,183	-0,133	0,442	0,277	-0,165	0,393	0,244	-0,149
<i>Характер змін</i>	зниження		57,874	зниження		62,748	зниження		62,183
Безпека управління	0,383	0,316	-0,067	0,404	0,229	-0,174	0,449	0,222	-0,227
<i>Характер змін</i>	зниження		82,523	зниження		56,806	зниження		49,382
Безпека маркетингу	0,370	0,204	-0,166	0,425	0,210	-0,215	0,479	0,216	-0,263
<i>Характер змін</i>	зниження		55,165	зниження		49,490	зниження		45,084

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Безпека виробництва	0,399	0,382	-0,016	0,439	0,357	-0,083	0,490	0,239	-0,251
<i>Характер змін</i>	зниження		95,928	зниження		81,216	зниження		48,759
Безпека функціонування	0,355	0,262	-0,092	0,419	0,257	-0,162	0,467	0,201	-0,266
<i>Характер змін</i>	зниження		73,976	зниження		61,429	зниження		43,113
Економічна безпека підприємства	0,329	0,211	-0,118	0,430	0,267	-0,164	0,426	0,220	-0,206
<i>Характер змін</i>	зниження		64,052	зниження		61,971	зниження		51,588

У третьому розділі дисертаційного дослідження – «**Організація управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки**» – розроблено стратегії управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки; здійснено моделювання економічної безпеки підприємств у системі його управління; розроблено систему заходів щодо управління підприємством з урахуванням забезпечення його економічної безпеки.

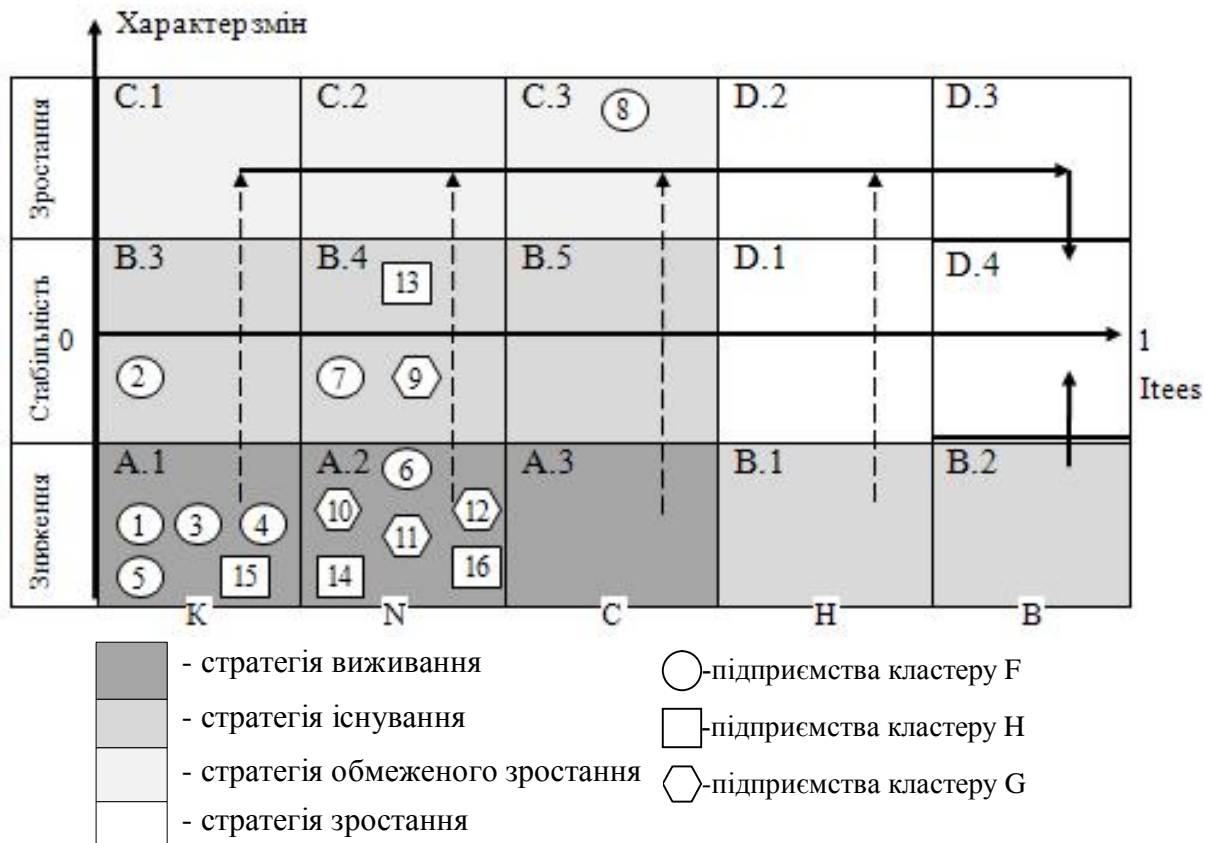
Виходячи з сутності поняття «економічна безпека підприємства», процес управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки запропоновано здійснювати за комплексним підходом через формування та реалізацію ланцюжка типів стратегій – виживання, існування, обмеженого зростання та зростання. За кожним визначено ознаки і орієнтири (рис. 4).

Рисунок 4 – Типи стратегій управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки за комплексним підходом

На основі запропонованого стратегічного набору управління підприємством, при сполученні значення інтегрального показника ефективності управління економічною безпекою торговельного підприємства та його динаміки, сформована матриця вибору стратегій управління підприємством для забезпечення його економічної безпеки. Запропонований набір стратегічних альтернатив дозволяє визначити необхідний напрямок руху підприємства по стратегічному полі задля поступового забезпечення економічної безпеки.

Запропонована методика дозволяє визначити стратегію управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки та напрям руху підприємства по стратегічному полі (рис. 5).

Умовні позначення: 1 – ПАТ «Великоновосілівський Райснаб», 2 – ТОВ «Наш бізнес», 3 – ТОВ «АРС-НОВА», 4 – ПП «ВЕМ», 5 – МПП «КНІВ», 6 – ТОВ «Новоторг», 7 – ТОВ «Ф.Б.С.Сервіс», 8 – ТОВ «Грико», 9 – ТОВ «ЕКО», 10 – ТОВ «РУШ», 11 – ТОВ «ФОРА», 12 – ПАТ «НОВА ЛІНІЯ», 13 – ТОВ «ДИЗАЙНСЕРВІС», 14 – ТОВ «Аскольд», 15 – ТОВ «Юпітер», 16 – ТОВ «Волна»

Рисунок 5 – Матриця вибору стратегій управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки

Проведене дослідження свідчить, що 11 підприємствам із сформованої сукупності рекомендовано обрати стратегію виживання, 4 підприємствам – стратегію існування, а ТОВ «Грико» – стратегію обмеженого зростання.

В процесі моделювання рівня кожної локальної складової економічної безпеки підприємства методом найменших квадратів побудовані лінійні моделі його залежності від системи показників. Сформовано багатофакторні рівняння регресії, які виступають оптимальними моделями для визначення резервів

оптимізації економічної безпеки підприємства за локальними складовими першого та другого рівнів. Результати розрахунків демонструють перспективи розвитку підприємств за кожною локальною складовою: поточні резерви – це ті, що виявлені за багатофакторними моделями, тактичні резерви – резерви до досягнення середнього рівня по кластеру, середньострокові резерви – перспективи підвищення рівня економічної безпеки локальної складової в межах побудованої моделі, довгострокові резерви – дозволяють досягнути максимального рівня локальної складової економічної безпеки підприємства.

З урахуванням того, що економічна безпека – «стан стійкої рівноваги», запропоновано визначення стану рівноваги (V), яке задовольняє умовам (1):

$$V = \frac{Y_{res}}{Y_{op}} = 1, \quad (1)$$

де Y_{res} , Y_{op} – рівень економічної безпеки ресурсів, функціонування, відповідно – складових першого рівня.

У випадках, коли $V > 1$, тобто $Y_{res} > Y_{op}$ – стан рівноваги підприємства вважається станом ресурсозалежної безпеки, коли $V < 1$, тобто $Y_{res} < Y_{op}$ – стан функціонально залежної безпеки. Апробацію запропонованого методичного інструментарію здійснено на прикладі торговельних підприємств (рис. 6).

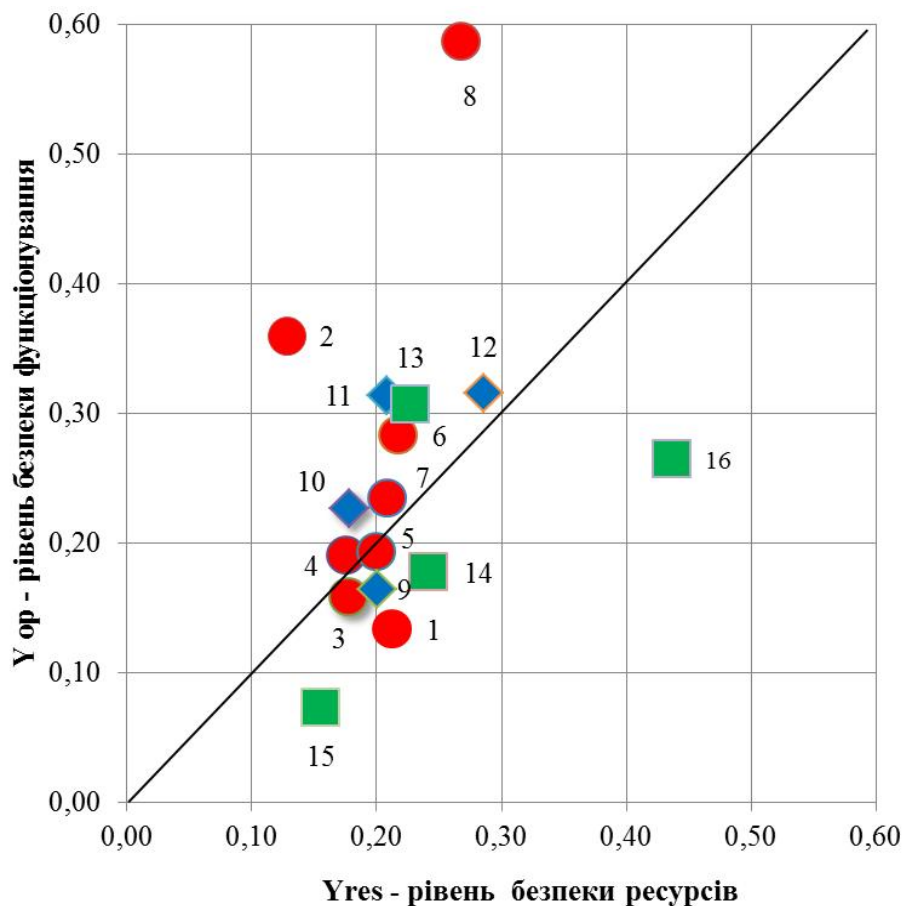

Рисунок 6 – Визначення стану рівноваги підприємства (умовні позначення за рис. 5)

В результаті практичного застосування запропонованої методики визначено стан рівноваги кожного підприємства для подальшого управління на основі забезпечення його економічної безпеки. З'ясовано те, що серед підприємств кластеру F є найбільш функціонально-залежні зі всієї вибірки, є рівноважні підприємства та одне підприємство виступило як ресурсно-залежне. Висновки щодо стану рівноваги по підприємствах кластерів G і H менш розгалужені, переважно функціонально- та ресурсно-залежні, відповідно.

Таким чином, за проведеними дослідженнями, стан рівноваги підприємства є основою для формування 3D бізнес-моделі, в частині ранжування виявлених резервів. У роботі пропонуються такі види заходів щодо управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки: стимулюючі, резервуючі, регуляторні, захисні, компенсаторні. Пропонується методичний підхід до формування ієрархії заходів щодо управління підприємством з урахуванням забезпечення його економічної безпеки (рис. 7).

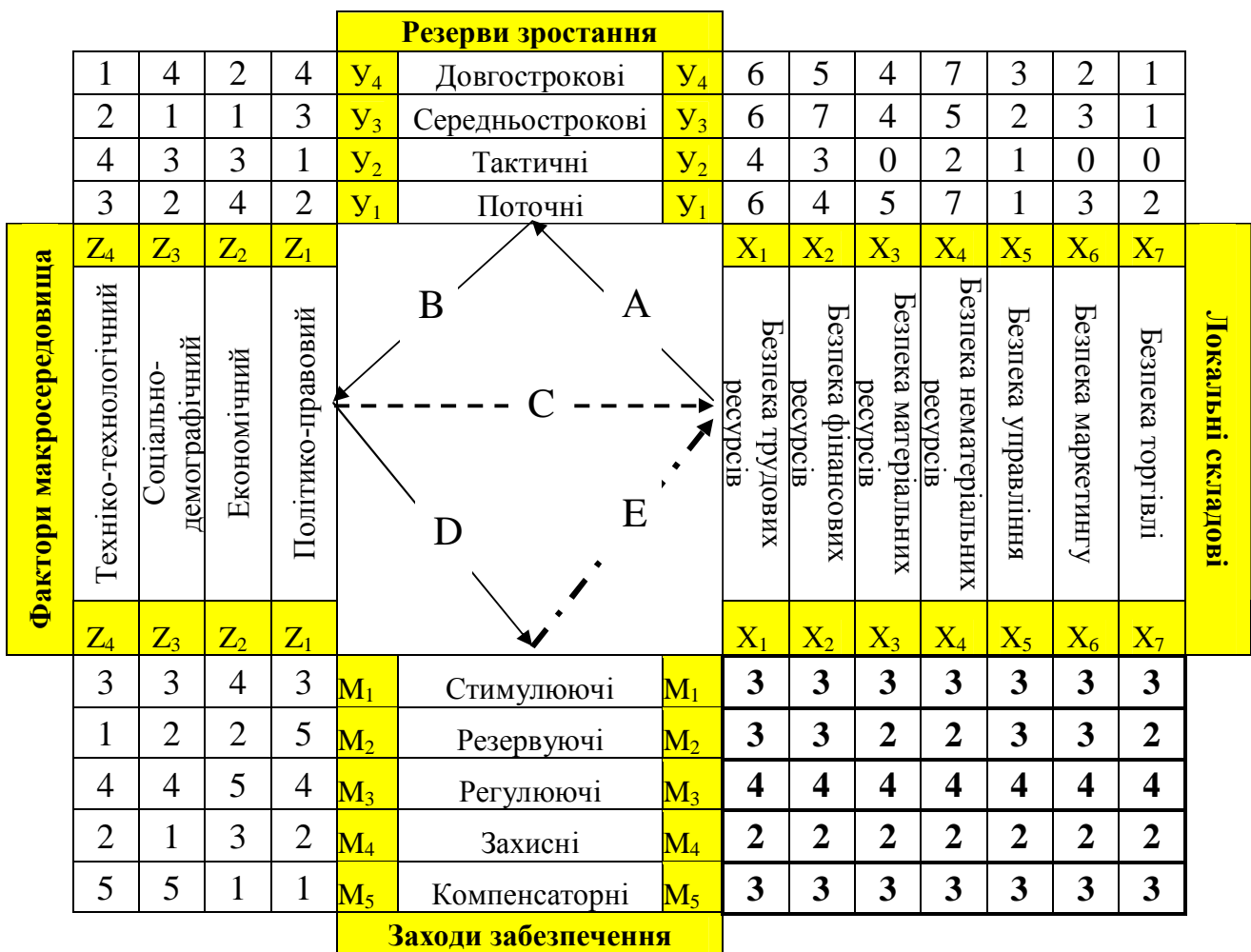

Рисунок 7 – Методичний підхід до формування ієрархії заходів щодо управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки

Всебічне дослідження економічної безпеки підприємства крізь призму локальних складових досить глибоко описує його мікросередовище

господарювання, та для досягнення бажаного результату неможна не враховувати фактори часу та макросередовища, тому що економічна безпека одночасно є підсистемою управління підприємством та елементом системи управління державою.

Отримані результати розрахунків дозволяють встановити значимість кожного виду заходів щодо управління підприємством з урахуванням забезпечення його економічної безпеки для кожної локальної складової. Ключовими є заходи найбільш високого порядку, що в найбільшій ступені забезпечують економічну безпеку підприємства. Для побудови ієрархії заходів забезпечення економічної безпеки підприємства визначається середньозважене значення в строках матриці E, де в порядку зменшення питомої ваги кожного виду заходів їм присвоюється коефіцієнт ранжування (1 – з найбільшою питомою вагою, 5 – з найменшою), відповідно чого будується ієрархія заходів.

Отже, запропонований підхід до розробки системи заходів щодо управління підприємством з урахуванням забезпечення його економічної безпеки ґрунтується на комплементарності якісних і кількісних критеріїв забезпечення економічної безпеки підприємства та дозволяє ефективніше обґрунтовувати стратегічні управлінські рішення в сучасних умовах господарювання.

ВИСНОВКИ

В дисертаційній роботі вирішено *важливе науково-практичне завдання* щодо пошуку та обґрунтування комплексного підходу до управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки в стратегічній перспективі на якісно нових засадах. За результатами дослідження елементів системи управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки зроблені наступні висновки й рекомендації, що характеризуються науковою новизною та мають важливе практичне значення.

1. Визначено місце економічної безпеки в управлінні підприємством, узагальнено теоретичні положення та розкрито зміст дефініції «економічна безпека підприємства», що дозволило надати їм уточнення в такому визначенні: економічна безпека підприємства – стійкий стан рівноваги підприємства, за яким підприємство здатне зберігати та збільшувати свій певний бажаний стан як завгодно довго в умовах динамічного середовища господарювання та повертатися до цього стану після виходу з нього під впливом збурень за допомогою ефективного механізму управління підприємством, який забезпечує досягнення найвищих фінансових результатів при найефективнішому використанні ресурсів. На відміну від існуючих тлумачень, дозволяє, за інтеграційним підходом враховувати всі характерні властивості даної категорії.

2. Побудовано систему локальних складових економічної безпеки підприємства шляхом групування всіх складових економічної безпеки підприємства в дві основні сукупності: безпеку ресурсів та безпеку функціонування, кожна з яких деталізовано в локальних складових другого і третього рівнів, що дозволяє формувати механізми управління підприємством

для забезпечення та оцінки його економічної безпеки. Сформована система показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства містить показники-індикатори (стимулятори та номінатори), згруповані за ознаками обсягу, структури, динаміки, співвідношення та ефективності за кожною локальною складовою другого рівня.

3. Обґрунтовано концептуальний підхід до управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки, структурними елементами якого виступають теоретичні основи, методичне обґрунтування та практична реалізація. Відмінна особливість підходу полягає в розробці механізму прийняття управлінського рішення щодо досягнення поставлених цілей господарської діяльності, спираючись на використання теоретично-методологічного апарату забезпечення економічної безпеки підприємства. Орієнтований на всеосяжність та цілісність елементів і підсистем процесу управління підприємством, цей концептуальний підхід ґрунтується на використанні системи забезпечення економічної безпеки, є адекватним сучасним реаліям і дієвим інструментом, а практична реалізація механізму дозволила досягнути високого рівня ефективності управління підприємством.

4. На основі результатів дослідження сучасних тенденцій фінансово-господарської діяльності торговельних підприємств Дніпропетровської, Донецької областей та міста Києва упродовж 2013-2015 рр. за допомогою розроблених автором моделі оцінки рівня економічної безпеки підприємства та науково-методичного підходу до визначення інтегрального показника ефективності управління економічною безпекою підприємства, обґрунтованої шкали оцінки та запропонованої лінгвістичної змінної здійснено оцінку рівня економічної безпеки сформованої сукупності підприємств у розрізі трьох кластерів та визначено рівень та характер змін економічної безпеки підприємства. Результати розрахунків демонструють, що рівень економічної безпеки підприємств за період 2013-2014 років становив переважно низького та критичного рівнів з тенденцією зниження, в середньому по кожному кластеру. Дані параметри виступають орієнтирами для організації управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки.

5. Автором доведена необхідність у стратегії управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки за комплексним підходом. Така стратегія займає центральне та вузлове місце в стратегічному наборі підприємства. Розроблені типи стратегій та стратегічні альтернативи управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки за комплексним підходом передбачають досягнення стійкого найвищого рівня економічної безпеки підприємства згідно визначеним ознакам і орієнтирам діяльності по кожному типу стратегій. Запропоновано та апробовано методичний інструментарій по формуванню матриці вибору стратегій як взаємозв'язку та темпів змін рівня економічної безпеки, набору стратегічних альтернатив та необхідного напрямку руху підприємства по стратегічному полі.

6. Проведено оцінку невикористаних резервів зростання рівня економічної безпеки підприємства шляхом моделювання рівня економічної безпеки

підприємства за локальними складовими першого та другого рівнів, згідно побудованої їх ієрархії, в результаті проведеного кореляційно-регресійного аналізу, виявлено резерви зростання економічної безпеки підприємства за кожною локальною складовою другого рівня. Побудовані багатокритеріальні моделі оптимізації рівня економічної безпеки підприємства дозволили ідентифікувати резерви його зростання в залежності від фактору часу. Ідентифіковано поточні, тактичні, середньострокові та довгострокові резерви зростання рівня економічної безпеки підприємства в межах відповідного кластеру. В залежності від стану рівноваги підприємства за кожною групою резервів здійснено їх ранжування в розрізі локальних складових, що виступає підґрунтям для подальшого управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки.

7. З метою підвищення якості управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки, шляхом ефективності реалізації виявлених резервів зростання рівня економічної безпеки, запропоновано систему заходів щодо управління підприємством з урахуванням забезпечення його економічної безпеки у вигляді їх ієрархії. Дана ієрархія побудована на основі формулювання і характеристики видів заходів щодо управління підприємством з урахуванням забезпечення його економічної безпеки та 3D бізнес-моделі підприємства. Дана 3D бізнес-модель передбачає замикання даних по проранжованих резервах збільшення рівня економічної безпеки підприємства, в залежності від стану рівноваги підприємства, по кожній локальній складовій на фактори макросередовища та на види заходів забезпечення економічної безпеки підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Actual Problems Of Consumer Market Development : [Monograph] / [O.V. Rozhenko, N.I. Alekseeva, S.B. Alekseev, V.I. Baranov and other]. – St.Louis, Missouri, USA: Publishing House "Science& Innovation Center", 2013. – P. 151-156. (10,35 д.а., особистий внесок здобувача: розділ «*Structural and functional model of economic security system of enterprise*» – 1,66 д.а.).

2. Роженко О.В. Інноваційні механізми економічного управління підприємством : [моногр.] / О.В. Роженко; [під ред. Л.В. Фролової]. – Кривий Ріг: ФОП Чернявський Д.О, 2016. – С. 492 с. (30,75 д.а., особистий внесок здобувача: розділи «*Економічна безпека підприємства: еволюція підходів до її визначення*», «*Необхідність забезпечення економічної безпеки торговельних підприємств*», «*Оцінка та моделювання економічної безпеки торговельних підприємств*» – 1,56 д.а.).

Статті у наукових фахових виданнях України

3. Роженко О.В. Проблеми інформаційного забезпечення економічної безпеки торговельних підприємств / Л.В. Фролова, О.В. Роженко // Вісник ДонНУЕТ. Економічні науки. – 2012. – № 4 (56). – С. 167-173. (0,47 д.а., особистий внесок здобувача: запропоновано класифікацію структуру інформаційного поля підприємства – 0,25 д.а.).

4. Роженко О.В. Концептуальні положення забезпечення економічної безпеки підприємств / Л.В. Фролова, О.В. Роженко // Культура народів Причорномор'я. Економічні науки. – 2013. – № 257. – С. 201-204. (0,42 д.а., особистий внесок здобувача: запропоновано визначення окремих елементів системи економічної безпеки підприємства – 0,21 д.а.).

5. Роженко О.В. Аналіз тенденцій розвитку торгівлі в Україні / Л.В. Фролова, О.В. Роженко // БізнесІнформ: економіка торгівлі та послуг. – 2014. – № 3 (434). – С. 189-197. (0,53 д.а., особистий внесок здобувача: сформульовано проблеми розвитку галузі торгівлі в Україні – 0,34 д.а.). **Видання індексується і реферується в зарубіжних базах даних Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals, Cite Factor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services (США), Advanced Science Index.**

6. Роженко О.В. Обґрунтування складових економічної безпеки торговельного підприємства / О.В. Роженко // Вісник Одеського національного економічного університету: Зб. наук. праць. – Одеса, 2014. – Вип. 10 (218). – С. 134-148. (0,59 д.а.). **Видання індексується і реферується в зарубіжних базах даних РІНЦ (Росія); Google Scholar (США); Польська наукова бібліографія (Польща); SSOAR (Німеччина), Порталус (Росія).**

7. Роженко О.В. Обґрунтування системи показників оцінки рівня економічної безпеки торговельного підприємства [Електронний ресурс] / О.В. Роженко // Ефективна економіка. – 2015. – № 6. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=6&y=2015>. – доступно на 05.05.2016. – Назва з екрана. (0,72 д.а.). **Видання індексується і реферується в зарубіжних базах даних Index Copernicus (Польща), Scientific Indexing Services (США).**

8. Rozhenko A.V. Economic security level assessment of the trade enterprises / О.В.Роженко // Економічний простір: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2015. – Вип. 101. – С. 233-241. – (0,55 д.а.). **Видання індексується і реферується в зарубіжних базах даних Index Copernicus (Польща), РІНЦ (Росія), Google Scholar (США).**

9. Роженко О.В. Стратегії економічної безпеки підприємства / О.В. Роженко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – № 51. – С. 51-55. (0,46 д.а.). **Видання індексується і реферується в зарубіжних базах даних Google Scholar (США).**

10. Роженко О.В. Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства / Л.В. Фролова, О.В. Роженко // Актуальні проблеми економіки. –

2016. – № 3 (177). – С. 199-210. (0,37 д.а., особистий внесок здобувача: запропоновано модель оцінки рівня економічної безпеки підприємства – 0,15 д.а.).
Видання індексується і реферується в зарубіжних базах даних Scopus (США).

2. Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

Матеріали наукових конференцій

11. Rozhenko O.V. Correlation of economic and social spheres of security : Матеріали Междунар. научн.-практ. конф. [«Перспективные научные исследования»], (г. София, Болгария, 17-25 февраля 2012г.) / O.V. Rozhenko, F.A. Moiseieva. – София: Бял ГРАД-БГ, 2012. – С. 41-43. (0,11 д.а., особистий внесок здобувача: ідентифіковано взаємозв'язки економічної та соціальної сфер безпеки – 0,07 д.а.).

12. Rozhenko O.V. Economic security of the transnational energy projects : Матеріали Междунар. научн.-практ. конф. [«Наука и технологии: шаг в будущее»], (г. Прага, Чехия, 27 февраля – 05 марта 2012г.) / O.V. Rozhenko, F.A. Moiseieva. – Прага: Publishing House "Education and Science" s.r.o., 2012. – С. 37-40. (0,12 д.а., особистий внесок здобувача: визначено місце економічної безпеки в міжнародних економічних проектах – 0,09 д.а.).

13. Rozhenko O.V. Key problems of the Ukraine's party system as the threats of national economic security : Матеріали Междунар. научн.-практ. конф. [«Научная мысль информационного века»], (г. Перемишль, Польша, 07-15 марта 2012г.) / O.V. Rozhenko, F.A. Moiseieva. – Перемишль: Sp. z o.o. "Nauka I studia", 2012. – С. 21-23. (0,11 д.а., особистий внесок здобувача: визначено основні проблеми в політичній системі України, як загрози її національній безпеці – 0,07 д.а.).

14. Rozhenko O.V. Ukrainian place in global security : Матеріали Междунар. научн.-практ. конф. [«Новейшие научные достижения»], (г. София, Болгария, 17-25 марта 2012г.) / O.V. Rozhenko, F.A. Moiseieva. – София: Бял ГРАД-БГ, 2012. – С. 124-128. (0,11 д.а., особистий внесок здобувача: визначено місце України в глобальній безпеці – 0,10 д.а.).

15. Роженко О.В. Інформаційні технології у забезпеченні економічної безпеки торговельного підприємства : Матеріали III Міжнар. інтернет-конф. [«Інформаційні системи та технології управління»], (м. Донецьк, Дон. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, 25 жовтня 2012 р.) / О.В. Оліфіров, О.В. Роженко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2012. – С. 245-248. (0,12 д.а., особистий внесок здобувача: визначено основні інструменти інформаційних технологій, які використовуються при забезпеченні економічної безпеки торговельного підприємства – 0,09 д.а.).

16. Rozhenko O.V. An effective mechanism enhancing the energy security on the European continent : Матеріали Регіонального семінару-практикуму студентів, аспірантів та молодих вчених [«Стратегії мовної освіти упродовж життя»], (м. Донецьк, Дон. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, 19-20 березня 2012р.) / O.V. Rozhenko, F.A. Moiseieva. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2012. – С. 15-17. (0,11 д.а., особистий внесок здобувача: визначено основні елементи

механізму забезпечення енергетичної безпеки в Європі – 0,09 д.а.).

17. Роженко О.В. Підходи до визначення категорії «економічна безпека підприємства» : Матеріали II Міжнар. інтернет-конф. [«Економіка і управління в умовах глобалізації»], (м. Донецьк, Дон. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, 31 січня 2013р.) / Л.В. Фролова, О.В. Роженко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2013. – С. 3-6. *(0,11 д.а., особистий внесок здобувача: досліджено поняття «економічна безпека підприємства» за існуючими підходами – 0,07 д.а.).*

18. Роженко О.В. Сутність загроз економічній безпеці підприємства : Матеріали III Міжнар. інтернет-конф. [«Економіка і управління в умовах глобалізації»], (м. Донецьк, Дон. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, 29 січня 2014 р.) / О.В. Роженко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2014. – С. 172-174. *(0,13 д.а.).*

19. Роженко О.В. Місце економічної безпеки в управлінні підприємством : Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. [«Проблеми ринку та розвитку регіонів України в XXI столітті»], (м. Одеса, Одеський національний політехнічний університет, 14 грудня 2015р.) / О.В. Роженко. – Одеса: ОНПУ, 2015. – С. 112-115. *(0,13 д.а.).*

20 Роженко А.В. Управление резервами экономической безопасности предприятия : Матеріали V Міжнар. інтернет-конф. [«Економіка і управління в умовах глобалізації»], (м. Кривий Ріг, Дон. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, 25 травня 2016 р.) / А.В. Роженко, Д.В. Дорошев. – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. – С. 55-58. *(0,14 д.а., особистий внесок здобувача: запропонована методика розрахунку рівноваги підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки – 0,09 д.а.).*

АНОТАЦІЯ

Роженко О.В. Управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Одеський національний політехнічний університет, Одеса, 2017.

Дисертаційна робота присвячена удосконаленню й розвитку теоретико-методичних та практичних засад управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки.

В роботі розглянуто сутність поняття «економічна безпека підприємства» та його місце в процесі управління підприємством, визначено його особливості за різними морфологічними та змістовними підходами та запропоновано інтеграційний підхід; обґрунтовано концептуальний підхід управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки. Досліджено набір локальних складових економічної безпеки, запропоновано ресурсно-функціональний підхід до побудови системи локальних складових економічної

безпеки підприємства. Запропоновано методичний підхід до оцінки рівня економічної безпеки підприємства, застосування якого дозволить оцінити не тільки кількісні характеристики, але й провести аналіз якісних показників стану економічної безпеки підприємства. Розроблено методичний підхід до створення взаємопов'язаних стратегій управління підприємством на основі забезпечення його економічної безпеки. Запропоновано механізм моделювання рівня економічної безпеки підприємства та оцінки резервів її зростання, який дозволяє систематизувати заходи щодо управління підприємством з урахуванням забезпечення його економічної безпеки в залежності від локальних складових, фактору часу та факторів макросередовища.

Ключові слова: управління підприємством, економічна безпека, система економічної безпеки, система локальних складових, стратегія управління підприємством, показники оцінки економічної безпеки, торговельне підприємство.

АННОТАЦІЯ

Роженко А.В. Управление предприятием на основе обеспечения его экономической безопасности. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Одесский национальный политехнический университет, Одесса, 2017.

Диссертационная работа посвящена усовершенствованию и развитию теоретически-методических и практических аспектов управления предприятием на основе обеспечения его экономической безопасности.

На основе проведенных теоретических исследований и обобщения различных точек зрения, касательно трактовки сущности понятия «экономическая безопасность предприятия», представлено собственное определение данного понятия и предложен интеграционный подход к его пониманию. Определено место экономической безопасности в процессе управления предприятием.

Обоснована необходимость и целесообразность применения ресурсно-функционального подхода к построению локальных составляющих экономической безопасности предприятия, который предусматривает три уровня локальных составляющих. Так как основой и базой деятельности любого предприятия является его ресурсный потенциал (выделена составляющая первого уровня – ресурсная безопасность, в рамках которой существуют четыре составляющих второго уровня: безопасность финансовых ресурсов, безопасность трудовых ресурсов, безопасность материальных ресурсов и безопасность нематериальных ресурсов). Средством существования предприятия является осуществление им хозяйственных функций (наряду с ресурсной безопасностью выделена функциональная безопасность: безопасность

управления, безопасность маркетинга и безопасность производства (торговли)). Предложенная система составляющих экономической безопасности предприятия отличается от существующих более четкой формулировкой, позволяет более удобное практическое применение в процессе оценки, позволяет проанализировать его элементы на каждом этапе, как в формировании, так и в функционировании предприятия.

Предложен концептуальный подход к управлению предприятием на основе обеспечения его экономической безопасности, который сочетает в себе его теоретические аспекты, методическое обоснование и пути реализации. Единство указанных базисов исследования позволяет достичь необходимых результатов.

С помощью экспертных методов сформирована система показателей оценки уровня экономической безопасности по каждой локальной составляющей второго уровня в рамках групп: объема, структуры, динамики, соответствия и эффективности. В эту систему вошли показатели-стимуляторы и показатели-номинаторы, что является фундаментом для обоснования методики оценки уровня экономической безопасности предприятия. Предложенная система показателей позволяет структурированно описать состояние уровня экономической безопасности предприятия и выявить направления в его развитии.

Основываясь на использовании многомерного метода – «кластерный анализ», совокупность исследуемых 16 торговых предприятий была разделена на три кластера, что дало возможность оценить эффективность управления предприятием на основе обеспечения его экономической безопасности каждого из трех кластеров отдельно и сделать соответствующие выводы.

В диссертации предложена методика комплексной оценки уровня экономической безопасности через сформированную систему показателей и локальных составляющих. Выводы об эффективности управления предприятием на основе обеспечения его экономической безопасности были сделаны посредством полученных значений комплексных и интегральных показателей оценки. Комплексная оценка проведена с помощью исследованных групп показателей. Разработана шкала определения уровня оценки экономической безопасности предприятия путем ввода лингвистической переменной по сформированным интервалам интегрального показателя.

Предложен методический подход к разработке взаимосвязанных типов стратегии управления предприятием на основе обеспечения его экономической безопасности, который опирается на процессный подход и способствует раскрытию функциональности системы экономической безопасности предприятия. По каждому типу стратегии выделены ей критерии и признаки, предложены стратегические альтернативы, которые расшифровывают и уточняют определенный тип стратегии. Разработана стратегическая карта, в виде матрицы выбора стратегии, на основании пересечения интегрального показателя экономической безопасности предприятия, который находится в промежутке от 0 до 1 (с выделением его пяти уровней) по оси X и тенденций его

изменений (рост, стабильность и снижение) по оси У. На этой карте указана траектория движения предприятия, исходя из любого квадранта.

Осуществлено моделирование уровня экономической безопасности предприятия методом корреляционно-регрессионного анализа, по результатам которого определены оптимальные значения экономической безопасности предприятия по составляющим второго и первого уровней. Полученные результаты позволили выявить резервы роста уровня экономической безопасности предприятия в разрезе каждой локальной составляющей.

Выделены виды мероприятий, проведение которых позволит использовать выявленные резервы роста уровня экономической безопасности предприятия. Предложена методика управления выявленными резервами роста уровня экономической безопасности предприятия, которая предусматривает идентификацию резервов на оперативные, тактические, среднесрочные и долгосрочные, их ранжирование в зависимости от состояния равновесия предприятия и построение 3D бизнес-модели, которая позволяет построить иерархию мероприятий обеспечения экономической безопасности предприятия с учетом факторов макросреды и времени.

Ключевые слова: управление предприятием, экономическая безопасность, система экономической безопасности, система локальных составляющих, стратегия управления предприятием, показатели оценки экономической безопасности, торговое предприятие.

SUMMARY

Rozhenko O.V. Business management on the basis of its economic security ensurance. – Manuscript.

The thesis for a scientific degree of candidate of Economic Sciences on the speciality 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (According to the Types of Economic Activities). – Odessa National Polytechnic University, Odessa, 2017.

The thesis dwells upon enhancing and developing the theoretical-methodological as well as practical principles of business management on the basis of its economic security ensurance.

The essence of the "economic security" concept and its place in the process of an enterprise management has been considered in the thesis, its features have been defined by means of different morphological and suggested content-integrational approaches; the conceptual approach for business management on the basis of its economic security ensurance has been grounded. A set of local components of economic security is researched into, a resource-functional approach to building a system of local components of economic security has been offered. The methodological approach to assessing the level of economic security, which allows to assess not only the quantitative characteristics, but also to analyze the qualitative indicators of the economic security is elaborated. The methodological approach to creating interrelated strategies for business management on the basis of its economic

security ensurance has been developed. The mechanism of modeling economic security and evaluation of its reserves growth, which allows to organize measures for business management taking into account its economic security depending on local components, the time factor and macro environment factors, has been lined out.

Keywords: business management, economic security, economic security system, the system of local components, strategy for business management, indicators of economic security evaluation, commercial enterprise/business.